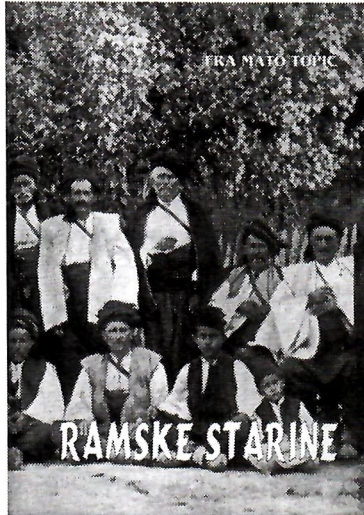

**Fra Mato Topić, RAMSKE STARINE,
Rama - Šćit - Sarajevo 2005., 413 str.**

Knjiga fra Mate Topića *Ramske starine* najopsežnije je i najsadržajnije dosad tiskano djelo o tradicionalnom načinu života i kulture Ramljaka. Na njezinih 400 stranica sistematično je izložena znalački prikupljena građa o materijalnoj i duhovnoj, djelomične i socijalnoj kulturi hrvatskoga katoličkog puka iz Gornje i Donje Rame, kao i s doljansko-sovičko-risovačkog prostora. Tekst u njoj popraćen je s više stotina dokumentarnih fotografija.

Fra Mato Topić prihvatio se teška i odgovorna posla koji je, kako sa zadovoljstvom možemo vidjeti i zaključiti, uspješno obavio. Pothvat je uspio prvenstveno

zahvaljujući tome što je on izvrstan poznavalac ramskoga kraja. Rođen je u Rami, u kojoj je od rane mladosti upijao spoznaje o baštinjenim vrednotama i pratio lokalna zbivanja. Kada se odlučio pripremiti ovu knjigu, započeo je bilježiti kazivanja starijih zemljaka i sakupljati starine, svjedočanstva o stvaralačkom narodnom umijeću utemeljenom na tradicionalnim vrijednostima. Pomno prateći sve ono što je tiskano o Rami i Ramljacima uspio je vlastiti sakupljeni materijal uspješno protkati nizom podataka iz literature. Unatoč brojnim pastoralnim obvezama znao je ocijeniti kolika je važnost sadašnjeg trenutka za registriranje i publiciranje ramske etnološko-folklorističke građe s obzirom da ona neumitno nestaje i pada u zaborav.

Građa u *Ramskim starinama*, kojom su oslikani gotovo svi aspekti narodnog života i kulture u vrletnom kraju opasnom Čvrsnicom, Vranom, Ljubušom, Radušom, te obroncima Ivana i Bitovnje, izložena je u više poglavlja u kojima se smjenjuju segmenti o pojavama iz materijalne

kulture sa segmentima o pojavama iz duhovne i socijalne kulture. Skoro cijeli tekst prožet je prigodnim izrekama, stihovima i legendama što ga čini još interesantnijim čitatelju. Osim što su predstavljeni svakodnevica Ramljaka katolika i baštinjeno blago, u monografiji je iznijeto obilje podataka o povijesnim događanjima, prirodnim datostima i gospodarskim karakteristikama kraja.

Iz materijalne kulture u knjizi su obrađene sljedeće teme: kuća i gospodarske zgrade, tkalačke sprave i pomagala s tehnologijom tkanja, nošnja, tradicionalna jela i pića, transport i prometna sredstva, zemljoradnja, voćarstvo i povrtlarstvo, stočarstvo, obrti i pojedini manji značajni načini privređivanja, oruđa i pomagala za obradu zemlje i ubiranje usjeva, alati i mjere. Iz područja duhovne kulture u njoj su opisane pojave vezane za rađanje, svadbu, smrt i sprovod s akcentom na pratećim običajima, zatim nabrojane sve svetkovine i blagdani katoličkog kalendara i običaji koji ih prate, društvene igre i zabave, zavjetna mjesta, te izloženi podaci o folklornoj glazbi, glazbalima i plesovima. Registrirana je i građa o gangi, bećarcu, svatovskim, pobožnim i drugim pjesmama, potom ona o narodnoj medicini i vjеровanjima. Na posljednjim stranicama knjige, poslije notnih zapisa, dat je popis narodnih mudrosti, izreka i kletvi. Iz socijalne kulture zastupljene su teme iz oblasti običajnog prava i društvenih odnosa, te o obitelji, obiteljskim i rodbinskim vezama, kao i o obiteljskoj zadruzi, zajednici.

Iako je autor sve teme, što se odnose na materijalnu kulturu, detaljno i sveobuhvatno obradio, zapaža se da je nošnji posvetio osobitu pozornost, što je razumljivo svim onima koji poznaju autorov afinitet spram radu s amaterskim folklornim grupama. U poglavljima posvećenim duhovnoj kulturi autor monografije ponudio je znatno više svježih, izvornih građa nastojeći otrgnuti od zaborava običaje o rađanju, svadbi, smrti, blagdanima. Sistematičnošću se izdvaja poglavlje vezano za pučku pobožnost s tekstovima molitvi uobičajenih u Rami, u kojem su navedena zavjetna mjesta, redovita hodočašća, podaci o Gospinu svetištu na Šćitu, o čudotvornoj slici Majke od milosti i tajnovitim okolnostima njezinog spašavanja, te uz ostalo i legenda o Divi Grabovčevoj.

Knjiga *Ramske starine* još je jedno svjedočanstvo o bezgraničnoj ljubavi i brizi franjevacu za katolički puk. Uza sve što su od davnina činili za Ramljake i što su im značili dijeleći s njima dobro i zlo, franjevci su Ramljake svagda darivali onim što je u datom trenutku bila nasušna potreba. Nekada je to bila pregršt graha ili sjemenskog krumpira, nekada skrovit prostor za "slavlje mise", nekada etnografska izložbena postavka, nekada knjiga. U sadašnjem trenutku kada pred naletom modernog doba

uzmiče sve što je tradicionalno, knjiga s autentičnim podacima o minulom vremenu, upravo kakva je ova fra Mate Topića, od osobitog je značaja i poradi toga što je promišljena: graditi budućnost moguće samo poznavajući vlastitu prošlost.

Iznimnu vrijednost knjige predstavljaju prezentirane fotografije koje su većim dijelom snimili Ćiro Raić, Marija Braut, Vido Bagur i fra Tomislav Brković. Za snimke na kojima je ovjekovječeno bogatstvo ramskoga kolorita ponajprije zasluga pripada fra Tomislavu Brkoviću. Ove dokumentarne fotografije snimane kroz dulje razdoblje vjerna su i trajna svjedočanstva iz ramske prošlosti o starinama, nošnji i njezinoj dugoj očuvanosti, izgledu pejzaža i naselja prije nastanka Ramskog jezera i drugoga. One su skladno uklopljen u tekst koga dopunjuju, a knjigu likovno obogaćuju.

Ramske starine jest knjiga koju će Ramljaci rado čitati i često prelistavati da bi osvježili uspomene na rodni dom, omiljenu pogaču ispečenu pod sačom, na svečanu nošnju koju su negda odijevali za blagdane, na molitve koje su šaputali baba i djed, na pjesme što su ih sami pjevali na prelima, sijelima i u drugim prigodama, kao i da bi ponovo pročitali retke o usudu Dive Grabovčeve. Oni koji su, pak, zbog neimaštine, progona, ratova ili drugih nedaća napustili rodnu grudu i raselili se diljem svijeta kosnut će se i susreti s likovima znanih i neznanih predaka, s likovima negdašnjih prijatelja i susjeda, s prelijepim ramskim krajolicima, pa i s izvornim pučkim ramskim nazivljem i govorom. Za Ramljake što su otišli u daleki svijet, ova knjiga za kojom će posezati u trenutcima nostalgije bit će, nadasve, trajna spona sa zavičajem, dok će njihovim potomcima ona možda biti jedina mogućnost da upoznaju domovinu svojih predaka.

Osim što će pričiniti veliko zadovoljstvo Ramljacima, knjiga *Ramske starine* fra Mate Topića postat će nezaobilazno štivo za stručnjake iz svih oblasti etnološke znanosti koji će ubuduće proučavati nepokretnu, pokretnu i duhovnu baštinu Ramljaka. Onim etnologima i drugim stručnjacima koji se budu prihvatili zahtjevnog zadatka pisanja studije o baštinjenim vrednotama i identitetu hrvatskog puka BiH, odnosno pisanje Etnologije Hrvata BiH ona će biti nepresušno vrelo informacija.

Kada je već spomenuta izrada Etnologije Hrvata, kojoj bi u današnje vrijeme trebalo pristupiti kao prioritetnom zadatku, valja reći i to da će knjiga fra Mate Topića *Ramske starine* nesumnjivo potaknuti zaljubljenike narodnog stvaralaštva iz drugih krajeva na prikupljački rad i pri tome im biti dobar predložak kako tom poslu mogu pristupiti. Budući da među hrvatskim pukom u većem broju bosansko-hercegovačkih sredina nisu obavljena etnološka istraživanja ili istraživanja nisu bila sveobuhvatna pa

iz toga razloga nema pisanoga materijala o tradicionalnom životu i kulturi ili je on fragmentarnog karaktera, pokretanje akcije izrade lokalnih etnografsko-folklorističkih monografija, poput ove fra Mate Topića, bilo bi od iznimnog značaja. Kada se želi pisati o tradicionalnoj kulturi Hrvata na cjelokupnom bosansko-hercegovačkom prostoru, pak, ne može se zanemariti činjenica da se u njihovoj kulturi osim zajedničkih elemenata pojavljuju i određene regionalne specifičnosti nastale u prvom redu zbog obitavanja hrvatskog puka u različitim prirodnim sredinama i na različitim stranama BiH što je uvjetovalo različit način privređivanja a održavalo se i kroz intenzitet vanjskih kulturnih utjecaja koji su se u drevni supstrat balkanske i slavenske provenijencije inkorporirali s juga, odnosno sjevera, istoka i zapada.

Astrida Bugarski